

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

สังคมชนบทไทยในอดีตอยู่ได้โดยตัวเองพึ่งพาอาศัยกัน พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ดังคำที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” โดยที่ชุมชนไม่ต้องพึ่งพารัฐ (เสรี พงศ์พิศ, 2549, หน้า 10) ซึ่งต่างจากปัจจุบัน ที่ชุมชนหันไปพึ่งรัฐ รอคอยความช่วยเหลือจากรัฐ มีอะไรก็เรียกหารัฐขอให้รัฐช่วยเหลือคิดเองทำเองไม่เป็น หันไปพึ่งพึ่งพิงปัจจัยภายนอกมากขึ้น และเนื่องจากสภาพปัญหาวิกฤตการณ์เศรษฐกิจของไทยในปัจจุบันที่ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจโลก ส่งผลให้เกิดปัญหาค่าครองชีพสูง ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาถูกเลิกจ้าง และยังมีปัญหาอื่น ๆ แต่ปัญหาถูกเลิกจ้างยังมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้แรงงานบางส่วนไหลเข้าสู่ชนบทไม่ได้ทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยการผลิต และจำนวนที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัด รวมทั้งปัญหาเศรษฐกิจก็ยังส่งผลกระทบทำให้เกิดปัญหาพืชผลการเกษตรราคาตกต่ำ ปัญหาทางด้านต้นทุนที่สูงขึ้น เช่น ค่าปุ๋ย ราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นและอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการพึ่งพาปัจจัยภายนอกล้วนเพิ่มขึ้นทั้งนั้น รายจ่ายมากกว่ารายรับ ส่งผลให้เกษตรกรเป็นหนี้สินเพิ่มขึ้น ไม่สามารถพึ่งตนเองได้

ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากประชาชนในชนบทยังไม่เข้าใจความหมายของคำว่าพึ่งตนเองอย่างแท้จริงว่าเป็นอย่างไร ซึ่งการพึ่งพาตนเองนั้น ต้องมีการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับความรู้ทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้ทุนของท้องถิ่นเป็นหลัก ใช้ทุนจากภายนอกมาเสริมเติมเต็ม เพื่อก่อเป็นขบวนการประชาชน สร้างเครือข่ายข้ามแดนทางภูมิศาสตร์ พัฒนาการพึ่งพาอาศัยกัน ถือว่ายามนี้เป็น “ยามขาดแคลน” จำเป็นต้องพ้นจากการ “ติดลบ” มาสู่สภาพที่อยู่ให้รอดแล้วค่อย ๆ พัฒนาไปที่ละขั้นตอนต่อไป

(เสรี พงศ์พิศ, 2549, หน้า 13) ซึ่ง สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549, หน้า 9-10) ได้กล่าวว่า บุคคลที่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้นั้นจำเป็นต้องมีทั้งปัจจัยทางวิทยาศาสตร์-ธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ ป่า เขา หรือเรียกว่า “ทรัพยากรธรรมชาติ” และ “ปัจจัยทางสังคมศาสตร์” เช่น อำนาจ ทรัพย์สิน เงินทอง จิตใจ ผู้นำกลุ่มชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือปัจจัยของมนุษย์ เช่น อุดมการณ์ ปรัชญาชีวิต ศิลปะ อารยธรรม และ คุณธรรม

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่ได้กล่าวถึง การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจว่า “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาตนเอง” การกล่าวถึงนี้ ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ซึ่งให้ความสำคัญต่อการพัฒนา “คน” เป็นที่ตั้ง โดยใช้ขบวนการพัฒนาจาก “บนลงล่าง” มาเป็นจาก “ล่างขึ้นบน” ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาและตัดสินใจ มีการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้นตอน เริ่มจากการพึ่งตนเองให้ได้ก่อนแล้วจึงพัฒนาไปสู่ การรวมกลุ่มพึ่งพากันและกัน ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับเศรษฐกิจชุมชนที่เน้น การผลิตการบริโภคอย่างเพียงพอ ส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งตนเองเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และยังเสริมสร้างอาชีพภายในชุมชน เพื่อให้ ส่งเสริมธุรกิจชุมชน การพัฒนาทางด้าน วิชาการ การอนุรักษ์ไว้ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาทางด้านจิตใจไปพร้อมกับ เทคโนโลยี เสริมสร้างให้คนมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, หน้า 41-42)

ทั้งนี้ เนื่องจากการพึ่งตนเองนั้นมีประโยชน์ทั้งตนเอง ชุมชน และรวมไปถึงประเทศ ทำให้ตนเองอยู่ได้โดยไม่ต้องผูกขาดหรือพึ่งพิงปัจจัยภายนอก เพราะถ้าไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ แต่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกอยู่ตลอด ก็ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ต้องประสบกับปัญหาความยากจน ปัญหาทางการศึกษา โรคภัยไข้เจ็บ เพราะไม่มีความรู้ การพึ่งพิงจากภายนอก เช่น การเพาะปลูกทางการเกษตร จากการซื้อปุ๋ย สารเคมีอุปกรณ์และอื่น ๆ จากภายนอกไม่ผลิต คิดจะทำเอง แต่ในทางกลับกัน ถ้าเราสามารถผลิตเองใช้เองได้ และยังไม่ทำลายธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คือ สามารถช่วยเหลือตัวเองได้เหมือนอย่างอดีต ที่คนในชุมชนสามารถพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งถ้าปัจจุบันเราหันกลับไปใช้ชีวิตอย่างอดีต และรู้จักประยุกต์

เทคโนโลยีความรู้ สิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันก็คงทำให้เราและประเทศของเราไม่เป็นหนี้ เป็นสิน เพราะค่านิยมทางวัตถุ ความเจริญก้าวหน้า ซึ่งลึมนึกไปถึงการพัฒนาทางด้าน จิตใจ ทำให้ประเทศของเราพัฒนามากกว่านี้ หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ (สัญญา วิวัฒน์, บุญเจ็ด โสภณ และจุไรวรรณ แก้วกำเหนิด, 2544, หน้า 20-21)

ดังเช่น ชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ก็เป็นชุมชน อีกชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากสภาพปัญหาการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจดังกล่าว เนื่องจาก ราคาผลิตผลตกต่ำทำให้ประชาชนมีรายได้น้อยลง เพราะประชาชนยังพึ่งพิง ปัจจัยจากภายนอก อีกทั้งยังขาดความรู้ในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน จากสาเหตุ ดังกล่าวผู้วิจัย จึงสนใจศึกษารูปแบบการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน โดยเลือกศึกษา พื้นที่ชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อนำผลการวิจัยมาเป็น แนวทางในการพัฒนาการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนของประชาชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราชและพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนของประชาชนในตำบล วังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน จำแนกตามสถานภาพ ส่วนบุคคลและสิ่งแวดล้อมของประชาชนในตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรี- ธรรมราช

สมมติฐานของการวิจัย

ประชาชนที่มีสถานภาพส่วนบุคคลและสิ่งแวดล้อม แตกต่างกัน มีลักษณะ การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดประเด็นเนื้อหาในรูปแบบการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ชุมชนในตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการจำหน่าย

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชาชนที่มีอายุ 18-60 ปี ทั้งเพศชาย และเพศหญิง ในตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 9 หมู่บ้าน 2,110 หลังคาเรือน รวมทั้งสิ้น 6,630 คน จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้จำนวน 364 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ศึกษาครั้งนี้

1. ตัวแปรต้น ได้แก่

1.1 สถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส อาชีพ และรายได้

1.2 สิ่งแวดล้อม ได้แก่

1.2.1 จำนวนที่คนทำกิน

1.2.2 การเป็นสมาชิกองค์การชุมชน

1.2.3 การได้รับการฝึกอบรม

1.2.4 การได้รับข่าวสาร

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ การใช้ลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน

2.1 ด้านการผลิต

2.2 ด้านการบริโภค

2.3 ด้านการจำหน่าย

นियามศัพท์เฉพาะ

1. ลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง วิธีการในการดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้วยการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจโดยมีปัจจัยทางธรรมชาติและวิทยาศาสตร์มาเป็นพื้นฐาน 3 ด้าน คือ ด้านการผลิต ด้านการบริโภค ด้านการจำหน่าย

1.1 ด้านการผลิต หมายถึง วิธีการผลิตอาหารที่มุ่งตอบสนองต่อความต้องการยังชีพของประชาชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้ความรู้ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีแรงงานที่มีอยู่ในชุมชน และเงื่อนไขอื่น ๆ โดยอาศัยธรรมชาติเป็นตัวกำหนด เช่น ผลผลิตเก็บเกี่ยวตามฤดูกาลโดยธรรมชาติ

1.2 ด้านการบริโภค หมายถึง ประชาชนในชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช บริโภคสิ่งทีผลิตขึ้นในชุมชน หรือหาได้จากธรรมชาติในท้องถิ่น

1.3 ด้านการจำหน่าย หมายถึง วิธีการขายผลผลิตของประชาชนในชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น การนำผลผลิตมาขายเองที่ตลาด การรวมกลุ่มกันขายกับสมาชิกในกลุ่ม (จัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์) หรือมีผู้ไปรับซื้อถึงสวน

2. อายุ หมายถึง ประชาชนที่มีอายุ 18-60 ปี ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. ระดับการศึกษา หมายถึง การจบการศึกษาขั้นสูงสุดของประชาชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า และระดับต่ำ คือ ผู้ที่จบการศึกษาระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษา

4. สถานภาพการสมรส หมายถึง สถานภาพการแต่งงานมีครอบครัวแล้วหรือสถานะภาพโสดยังไม่แต่งงานของประชาชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

5. จำนวนสมาชิกในครอบครัว หมายถึง จำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

6. อาชีพ หมายถึง อาชีพที่ใช้ทำมาหากินของประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

7. รายได้ หมายถึง รายได้สุทธิในปี พ.ศ. 2552 ที่ผ่านมาของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

8. ชุมชน หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ใน ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มีผลประโยชน์ร่วมกัน และมีการคบค้าสมาคมกัน มีความสัมพันธ์ ต่อเนื่องกันตามระเบียบกฎเกณฑ์ และมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

9. เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง เศรษฐกิจของชุมชนและหมู่บ้าน ซึ่งดำเนินอยู่บน พื้นฐาน การใช้ประโยชน์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม คุ่มค่า ยั่งยืน เป็นการผลิตที่เลี้ยงชีวิตและครอบครัวชุมชนได้อย่างพอเพียงของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีความสอดคล้องกับชีวิตเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชน

10. สถานภาพด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง องค์ประกอบภายนอกที่ส่งผลต่อลักษณะ การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่

10.1 การมีจำนวนที่ดินทำกิน หมายถึง จำนวนที่ดินของประชาชนในชุมชน เพื่อการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงชีพของประชาชนในเขตพื้นที่ ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

10.2 การเป็นสมาชิกองค์กรชุมชน หมายถึง การเข้าร่วมในกิจกรรมกลุ่มอาชีพ ของประชาชน ในเขตพื้นที่ ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

10.3 การได้รับการฝึกอบรม หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ซึ่งจัดโดยหน่วยงานของรัฐ

10.4 การได้รับข่าวสาร หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับข่าวสารใน 1 สัปดาห์จากสื่อมวลชนภายนอก

และภายในชุมชนประเภทต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หอกระจายข่าว ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ ที่เข้ามาปฏิบัติงานในพื้นที่

11. การติดต่อสื่อสาร หมายถึง ประชาชนในชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราชได้พบปะพูดคุยกัน ร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. สามารถนำลักษณะการพึ่งตนเองมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เป็นแนวทางในการพัฒนา ลักษณะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชนชนบทในพื้นที่อื่น ๆ